

Pauline Worms foredrag "Folkeaanden"

Taler

Pauline Worm
Foredragsholder og forfatter

Sted

Folkeforeningen for Randers og
Omegn

- 1 Det var om Folkeaanden, jeg iaften vilde tale; men skjøndt det vel ikke er muligt
at tale grundigt eller dybt om vor Folkeaand uden at gaa tilbage til Nordens
gamle Myther, er det dog ikke med dem, at jeg vil gjøre Begyndelsen. Dybde og
Grundighed kan det være godt at tage med; men ved et Foredrag i "dansk
5 Folkeforening" maa Klarhed være den væsentlige Egenskab, og ville vi vinde
Klarhed over hvad Folkeaanden eller i det hele, hvad Aanden er, saa gaa vi ikke
til Mythen, hvis Særkjende er Dunkelhed, Fordunkling, just af det Aandelige;
men vi gaa til Bibelen, der er klar nok, hvor den giver Aanden Vidnesbyrd, saa
det ikke er dens Skyld, naar den maaskee allermeest paa dette Omraade bliver
10 misforstaaet. Blandt saadanne klare Træk i den Hellige Skrift, hvorved vi saa at
sige ledes paa Spor efter Aandens Væsen, er der en lille Fortælling i det tolvte
Kapitel i "Apostlernes Gjerninger". Sankt Peder var kastet i Fængsel, bunden
med to Lænker og bevogtet af en firedobbelt Magt; Menigheden, der var
bekymret for ham, havde samlet sig inden lukte Dørre i en from Enkes Huus og
15 bad ivrigt for hans Redning. I det samme skeete et Under: Peder stod op,
afrystede sine Lænker og gik uskadt forbi de sovende Vagter ud af Fængslet hen
til det Huus, hvor hans troende Venner vare. Han forlangte nu af Pigen, som
vogtede Forstuedøren, at hun skulde lukke ham ind; hun kjendte hans Røst,
men blev saa betagen af Glæde, at hun i Stedet for at opfylde hans Forlangende
20 fik travlt med at forkynde de Andre, hvad hun havde hørt. De vilde ikke tro
hende; men da hun blev ved sin Paastand, sagde Nogle: det er hans Engel!

- At de nu strax efter Alle bleve overbeviste om, at det var Peder selv, som
lyslevende stod der, det forstaaer sig; men det er ikke denne Overbeviisning, jeg
25 vil dvæle ved – det er just deres Tvivl og det udtryk, som den fandt i Ordet: det
er hans Engel. Lad os tænke os en Forsamling af den nærværende Tids
Mennesker, ængstede for en Ven, som de vidste i Fjendevold, bunden med to
Lænker og stærkt bevogtet af krigsfolk, og lad os saa tænke os en Kvinde komme
til dem med den Efterretning, at Vennen, de vare bekymrede for, stod uskadt

udenfor Døren og forlangte at komme ind til dem! – hvordan mon de vilde tage imod et saadant Budskab? – Var der i Forsamlingen en lærd Mand, en Naturkyndig, saa vilde han sagtens oplyse de Andre om, at Pigen var underkastet Hallucinationer, Sandsebedrag, at hun havde en Hjernesygdom, 35 der bragte hende til at høre Stemmer, som slet ikke vare til o. s. v. – men bestod Forsamlingen derimod af ligesaa jevne Folk som det Steds og den Tids Christne, Folk med nogen Tro paa det Vidunderlige og Overnaturlige, men ikke med en saa stærk Tro, at de kunde antage deres Ven for frelst ved et Mirakel, saa vilde Talen sandsynligviis have lydt: det er hans Aand, og Meningen deraf – ja, den 40 kan vi Alle forstaa – vilde da have været: han er død, han er ihjelslaaet, og hans Sjæl, adskilt fra Legemet, har ladet sig see eller høre som Gjenganger for selv at bringe os Bud derom. Thi det er nok, troer jeg, den almindelige Tankegang hos Høie og Lave, lærde Folk og Menigmand, at Sjæl og Aand ere Et, at det levende og levendegjørende Væsen, der under sin Forening med et Menneskelegeme 45 kaldes en Sjæl, efter dette Legemes Død faaer Navn af Aand, saa at Aander for den almindelige Bevidsthed ikke staa som Andet end Gjengangere, og det følgelig er ret betegnende, hvad en af mine Bekjendte i en Nabostad engang for flere Aar siden yttrede til mig, da han for første Gang i sit Liv havde seet Ordet "Folkeaander" paa Prent: „Folkeaand, det kan jeg finde mig i; men Folkeaander, 50 det er Spøgelser, og De” – sagde han til mig – „er den Eneste, jeg har hørt forsvare dette udtryk”. Forfatteren, der havde brugt det, var en Skolelærer fra Landet, og Manden, der saae Spøgelser i Folkeaanderne, havde vistnok med sin Kritik først henvendt sig til Skolelærerne i Byen – thi han var selv een af dem; men Ingen havde vovet at tage den ulykkelige Embedsbroder i Forsvar, for jeg 55 var saa ridderlig – hvis det ikke lyder parodist at tale om Ridderlighed, udvist mod Mand af en Kvinde – saa ridderlig at træde i Skranken for ham med den simple Bemærkning, at naar hvert Folk har sin Folkeaand, maa der selvfølgelig gives lige saa mange Folkeaander som Folkefærd. Videre end til dette enfoldige Regnestykke – der, som meldt, ikke stod sin Prøve for Regnelæreren – var jeg 60 selv dengang ikke kommen i min Betragtning af Folkeaanderne; men for nu at komme tilbage til det, vi gik ud fra, og om muligt vinde en fast Grund, hvor den personlige Aand kan tage Fodfæste, saa vil jeg da gjøre opmærksom paa, at det, som Apostelen Peders Venner meente, da de sagde: "det er hans Engel," vistnok ogsaa kunde have været udtrykt med Ordet: "det er hans Aand," ikke som om de 65 troede, at Menneskets Engel var Et med Menneskets Sjæl og først efter Menneskets Død kunde vise sig som Engel – nei, den Betragtning tilhører senere Tiders Sværmeri, ikke den første christne Menigheds enfoldige Barnetro – men fordi de vidste, vidste det af Herrens Ord, at hvert Menneske har, eller i det

70 mindste har havt sin Engel, der staaer for Guds Aasyn, og fordi de vistnok have tænkt sig, at denne Engel, hvis Røst efter deres Forestilling skulde lyde som Menneskets egen Stemme, var det samme som Menneskets Aand, hvilken de vare for godt oplyste til at forvexle med Menneskets Sjæl. Og er det vel igrunden andet end den samme Betragtning, der endnu gjør sig gjældende, hvergang vi 75 tale om, at i den og den Stund har Aanden været over denne eller hiin Digter, Forfatter, Folketaler – og hvergang vi tillægge hvilken som helst stor Mand en Genius, der dog egentlig slet ikke kan tænkes forskjellig fra hans Aand, eftersom det aldrig vilde falde os ind at sige til den, der gav hans Aand æren for et Stortværk: "nei, ikke hans Aand, men hans Genius!" At man ved det Ord: 80 "Aanden er over ham" ogsaa kan mene Helligaanden, naar Talen er om en Præst eller en Anden, der tager Ordet for Guds Riges Sag, det veed jeg og det forstaaer jeg, Gud være lovet; men skjøndt det skal være langt fra mig at paastaa, at den Helligaand Intet kan have at gjøre med Digte, der staa i andre Bøger end Psalmebøgerne, eller med Taler, der holdes i andre Forsamlinger end den 85 christelige Menigheds, saa ere vi dog vist enige om, at Ingen vilde have Ansvar for den Paastand, at Aanden, som var over Peter Hjort Lorenzen, da han talte Dansk og blev ved at tale Dansk i den slesvigske Stænderforsamling, havde været den Helligaand. Nei, Aanden var her ganske vist nærmest hans egen, hans egen Engel, hans egen Genius; men over denne var en større: det danske Folks Engel, 90 og un [sic] for saa vidt som vi kan og tør haabe, at det danske Folks Liv har Betydning for Guds Rige, for saa vidt kan og tør vi tro, at Aanden over alle Aander har været med.

Folkets Aand er Folkets Engel, en levende, selvbevidst personlig Aand, som er 95 over Folket, i Folket og med Folket, hvergang det gjør et Skridt fremad i sin Udvikling og opad mod sin Bestemmelse, hvergang det kaster et Blik indad i sin Tilværelses Naturgrund, og hvergang det aarvaagent seer ud over sine Grændser for at værge og vogte dem. Hvoraf jeg veed dette, skal jeg strax forklare. Der stod for omtrent halvandet Aar siden i „Dansk Kirketidende" en Artikel af Pastor 100 Melbye i Fyen, med Overskrift: "Taler den Hellige Skrift om personlige Folkeaander?" Forfatteren fortæller deri, hvorledes en brav Mand engang under en Samtale om Forholdet mellem det Christelige og det Folkelige havde reist en Indvending mod Brugen af Ordet Folkeaand, fordi, meente han, Begrebet Aand da blev taget ubestemt, og man ved at tale ubestemt om Aanden kom til at 105 fordunkle selve Helligaandens Personlighed. Pastor Melbye havde nu oplyst Manden om, at man kunde undgaa al Tvetydighed og Uklarhed ved i Stedet for "Folkeaanden" at sige: "Folkets Engel", og til Forsvar for det Berettigede i denne

110 Udtryksmaade peger han paa adskillige Steder baade af det gamle og det ny
 Testamente, især dog paa det 10de Kapitel hos Profeten Daniel. „Men,”
 vedbliver han, „for at nu Ingen skal sige, at det er et af disse grundtvigske
 ,Paafund, som hans blinde Tilhængere snakke ham efter ,Munden med, saa vil
 jeg anføre, hvorledes en tydsk ,Theolog, Otto v. Gerlach, udtaler sig derom.”
 Det, som nu anføres efter Gerlach, lyder saaledes:

115 "Der er en Betragtning, som vi ikke tør oversee, nemlig ,det klare Syn, han
 (Daniel) har for de Aandsmagter, der vel ere usynlige, men dog levende
 Personer, og som herske over Rigerne paa Jorden. Folkenes Konger ere
 kun, mere eller mindre dygtige og tro Repræsentanter for en saadan herskende
 120 personlig Aand, der paatrykker ethvert Rige eller Folk, saalænge det lever, en
 Aandens, Charakterens og Villiens Eenhed. Saaledes har ogsaa det hellige Folk,
 selv i den Tid, det fattedes jordiske Konger, en himmelsk Fyrste, der besjæler,
 regerer og beskytter det, nemlig den levende Guds kraftige Vidne med det
 betegnende Navn Mikael (d. e. hvo er som Gud!). Det er ham, som
 125 fornemmelig fører den aandelige kamp mod Perserrigets Fyrste (Dan. 10, 13),
 og som senere træder op mod Grækenlands Fyrste (Dan. 10, 20). Det er nemlig
 klart, at Pagtens Engel (der her taler til Daniel og nævner disse Fyrster) ikke
 nærmest har Mennesker og Konger for Øie, naar han nævner disse Rigsfyrster;
 thi det fremgaaer dels af hele Billedsproget i dette Kapitel, dels deraf, at de ikke
 130 kaldes Konger, men Rigsfyrster, og dels af, at de stilles sammen med Fyrsten
 Mikael, der jo dog ganske vist ikke er nogen jordist Konge. Og naar vi nøie lægge
 Mærke til de forskjellige Regeringer af de hinanden afløsende Konger i de
 jordiske Riger, kan vi ikke negte, at en herskende Folkeaand (Rigsfyrste)
 vedblivende er virksom, saa de, der sidde paa Tronen, gjøre mange Ting, ikke
 135 nærmest fordi de selv ville det, men fordi Folkeanden driver dem dertil. Derfor
 regere Kongerne efter deres Tronbestigelse ofte ganske anderledes, end de som
 private Mænd tænkte, medens de kun vare Tronarvinger, idet de paa Tronen
 mindre ledes af deres private Meninger end af Folkeandens (Rigsfyrstens)
 Drift. Og vee dem og vee deres Riger, hvis de ei ville gaa i denne Fyrstes
 140 (Folkeandens) Ledebaand; thi da forstyrre eller forvirre de Riget! Denne
 Betragtning hindrer imidlertid ikke i at antage, at enkelte dygtige Konger i den
 Grad optage Folkeanden i sig, at han vinder Skikkelse i dem, saa de i deres
 Regeringstid selv ere den synlige Aabenbarelse af Folkeanden. Dette maa
 betragtes som Tilfældet med Perserkongen Kyrus og med Stifteren af det
 145 makedonisk-græske Rige, Alexander den Store. Dog sigter Pagtens Engel i sin
 Tale (her hos Daniel i det 10de) ei til disse Kongers Personer som saadanne, men

til den i dem herskende usynlige Folkeaand (Rigsfyrste). Og denne Betragtning af de aandelige Magter, der styre Folk og Riger, er ligesaa sand som stor, skjøndt
150 den i vort Aarhundrede meest kun er fremhævet af saadanne Digtere, der fattedes Troens rette Alvor og derfor tidt have ladet Fantasien paa en aandrig Maade lege med Aabenbaringens Sandheder."

155

Efter at have meddeelt denne mærkelige Udtalelse af en tydsk Bibelfortolker, knytter Pastor Melbye endnu dertil nogle Bemærkninger, der imidlertid gaa dybere ind paa Kirkelærens og Troesbekjendelsens indviede Grund, end det her
160 iaften kan være os tilladt at følge med; kun det skal jeg tilføie, at Pastor Melbye ikke blot er enig med Gerlach i den Betragtning, at Folkeaaanden kan vinde Skikkelse i store og udmærkede Konger, men ogsaa føier hertil: "jeg vilde heller sige: store og udmærkede Personligheder." Herved har det vel været hans Tanke, at en Mand ikke behøvede at bære Kronen, for at være Folkeaaendens Repræsentant, d. v. s. dens egentlige Bærer gennem et heelt Menneskeliv, ikke
165 blot dens Røst i et enkelt Øieblik; thi det kan vistnok enhver af os være. Saaledes kunde da ogsaa de kongeløse og keiserløse Stater faa en synlig Rigsfyrste; – men uheldigviis have de republikanske Samfund næsten altid været enten Brøkdele af et Folk eller sammenrørte Blandinger af flere Nationers gjærende Livssaft, for ikke at sige: af deres Bærme; og et saadant Samfund, et saadant sammenstøbt
170 eller sammensmeddet Statslegeme er naturligviis uden Aand, hvad enten dets Form er Republik eller Kongedømme, Anarki eller Tyranni. Med andre Ord: Preussen er og bliver en aandløs Magt saa godt som Nordamerika, en aandløs Magt i den Betydning, at det ikke af Gud har nogen Folkeaand,¹ nogen Skytsengel, hvorimod vi ikke ville negte Sandsynligheden af, at een eller anden
175 ond Aand kan tage hver Røverstat eller hver storartet Forbryderkoloni i sin særdeles – og særdeles mægtige Beskyttelse.

Men tør vi da fortrøste os til, at de Folkeaaander, de usynlige Rigsfyrster, som Skriften taler om, ere gode Engle? Fornegtelsen deraf er gammel i
180 Christenheden; thi fra Arilds Tid have Missionærerne – ikke Apostlene – lært de Hedningefolk, som de vilde omvende, at deres Guder vare Djævl, og Hedningernes Nationalguder, det er just Folkeaaenderne; det var Hedningernes Forsyndelse, at de, hvert Folk for sig, drev Afguder med sin Folkeaand, medens Israel, som bekjendt, tidt forsyndede sig med de fremmede Guder. „Hvad
185 Filosofien kalder Ideer, hvad Mythologien kalder Guder, det kalder

Aabenbaringen Engle," siger Biskop Martensen, en Mand, hvem man ikke skal beskyldte for Grundtvigianisme, og jeg tilstaaer, at da jeg for mange Aar siden læste dette Sted i hans Dogmatik, følte jeg mit nordiske Sind løftet ved den

190 Tanke, at saa havde Valhals Guder jo ikke blot levet, men de levede endnu, de levede i Himlen: de vare Engle. At her kunde være Tale om faldne Engle, onde Aander, der i Mørkets Lænker forvaredes til Dommen, eller maaskee en anden Art af faldne Engle, hvis Synd var den, at de havde sluttet sig for nær til Menneskene, og hvis endnu mulige Opreisning derfor var betinget af de

195 Menneskers Frelse, for hvis Skyld de havde forladt Himlen – det forstod jeg dengang ikke; men da Pastor Melbye havde skrevet den omtalte Artikel i Dansk Kirketidende, maa vistnok en anden Forfatter have fremsat en saadan Tanke i et andet kirkeligt Tidsskrift; thi Melbye tog strax igjen Ordet med et Gjensvar, der havde til Overskrift: "Danmarks Folkeaand er een af de gode Engle," en

200 Paastand, som han, saavidt jeg husker, vilde bevise dermed, at den frivilligt havde bøiet sig under Christendommen, medens Saxerne, Nordtydskerne, under deres Folkeaands Ledelse gjorde fortvivlet Modstand. – Lad os imidlertid være enige om, at et saadant eensidigt Forsvar for vor Folkeaand ikke kan gjælde; lad det ikke siges om os, at vi negte vor Arvefjende Retfærdighed, og lad det ikke

205 blive regnet vore Forfædre til Fortjeneste, at Christendommen kom til dem med Fred, medens den kom med Ild og Sværd til deres sydlige Naboer! – lad os tilstaa, at vi her staa foran et ubarmhjertigt Enten-Eller: enten er hver Folkeaand, ogsaa vor egen, en falden Engel, eller ogsaa har ethvert virkeligt og naturligt, af Gud skabt Folk – ogsaa Tydskerne – sin gode Engel, ligesom hvert enkelt

210 Menneske, der endnu ikke er blevet til et Umenneske. Hvo der vil, maa nu tro, at Folkeanderne ere faldne Engle; jeg troer fuldt og fast, at de Engle, Gud har sat over Folkene, ere gode, at naar man giver Folkeanden Skyld for noget Ondt, da er det Uret, og man burde i dens Sted anklage Tidsaanden. Men, det maa ikke oversees: det Gode saavel som det Skjønne har sit Vrængbilled, sin

215 Karikatur. Hver Nationalitet saavel som hver enkelt menneskelig Personlighed er af Naturen forvendt i Eensidighed, er – for at jeg atter stal citere Martensens Dogmatik – „indviklet i Modsætningen mellem sit Ideal og sin Karikatur." I Aandens Verden hedder Vrængbilledet det Dæmoniske, og noget Dæmonisk klæber der ganske vist af Naturen ved enhver Folkeeiendommelighed, det være

220 sig nu, at de personlige onde Aander hver have udvalgt sig til Modstander en god Engel, som de efter bedste Evne søge at gjøre magtesløs ved at karikere ham i det Folk eller det Menneske, han beskytter – eller at intet Godt kan komme til udvikling i det naturlige Menneske og det naturlige Folk uden i skarpe Træk at slaa over i Vrængbilledet.

Vi komme tilbage til det Spørgsmaal, om Folkets Engel kan vinde synlig
 Skikkelse blot i Kongen eller maaskee ogsaa i en anden stor og udmærket Mand:
 en Hærfører, en Søhelt, en Statsmand? Jeg tvivler derom; Folkeaaften er,
 230 skjøndt en god Engel, dog neppe ydmyg nok til at tage en Tjeners Stikkelse paa
 sig under en daarlig konges Overhøiheid; men er det sandt, at de Danskes
 Folkenatur er kvindelig (denne Bemærkning er rigtignok ikke af nogen tysk
 Theolog, ei heller af Martensen; den er af Grundtvig), saa er det vel naturligt, at
 vor Folkeaaften vinder Skikkelse i en stor og udmærket Dronning, og vi har havt
 235 en saadan Dronning, om hvem Ingen vil negte, at hun var Kongens og Folkets
 gode Engel, Dronning Tyra, om hvem et Sagn melder, at hun vandt sit skønne
 Tilnavn Danebod ved at redde sit Folk og flere med det fra Hungersnøden,
 omtrent paa samme Maade, som Bibelen fortæller det om Josef, idet hun nemlig
 forklarede Kongens Drømme om tre hvide, tre røde og tre sorte Ørne, der steg
 240 op af Havet, saaledes, at der skulde komme ni strenge Vintre og ufrugtbare Aar
 efter hverandre, saa det var bedst at samle Forraad itide – Dronning Tyra, om
 hvem Historien lærer, at hun var en sand og god Christen, der gjorde Alt, hvad
 hun kunde for at skaffe sine Troesbrødre Fred og gode Kaar, men at, da den
 tyske Keiser, under Paaskud af at beskytte de Christne, vilde blande sig i
 245 Danmarks Sager, saa sagde hun: Nei, hertil og ikke videre – her staaer din
 Grændse! – saa reiste hun sit Danevirke, og de forskjellige Fylker i Danmark:
 Jyde, Fynbo, Sjællandsfar, Lollik, Skaaning, som hendes Mand havde samlet til
 en udvortes Eenhed, dem enede hun i Aanden, Folkeaaften, da det gjaldt at
 sætte Rigets Grændse fast mod Tydskerne. Og det skal lære os, altid at være paa
 250 vor Post mod Tydskheden, ogsaa – og da behøves det vist ikke mindst – naar
 den driver sin Mission herinde under et christeligt og kirkeligt Paaskud. Men
 viser Historien os Danmarks Folkeaaften i Skikkelse af Dronning Thyra, saa er
 der en anden Dronning, i hvem vi med Rette sige, at Nordens Aand levede, den
 Genius, der er over de tre Stammer, som randt af een Rod, og som Kronens
 255 Løvtag tilsidst skal samle; det var Margrethe Valdemarsdatter. Og naar nu
 saaledes baade Danmarks særlige og Nordens fælles Folkeaaften helst vil
 aabenbare sig som Kvinde, som Dronning, saa er det rigtignok et Spørgsmaal,
 om vi have gjort Ret i at udelukke Kvinden fra Tronfølgen, og om vi tør varsle
 Held og Hæder over Nordens Fremtid, saa længe dets Konger tage sig Hustruer
 260 i fremmede Lande, nærmest i Tydskland. Dronning Thyra og Dronning
 Margrethe vare fødte herhjemme.

Fra Historien ville vi gjøre et Skridt tilbage til Mythen, til Nordens Gudesagn. Spørge De mig, hvilken af de mange Skikkelser i Valhals Gudekreds jeg vil pege paa som den, der fremstiller Danmarks Folkeaand, saa svarer jeg med et Kvindenavn; – Norges Folkeaand? – et andet Kvindenavn; – Sverigs? – et tredie. Den storartede Poesi, digtet i Nordens Oldsprog, som vi kalde Asalæren, udmærker sig ikke blot fremfor enhver anden hedensk Gudelære, men ogsaa fremfor de fleste – hedenske eller christne – Kulturfolks Digtning ved sin Rigdom paa kvindelige Charakterer. Øehlenschläger har sagt, at en Kvinde aldrig kan blive Digter, fordi hun ikke "kan skabe Mænd"; men med samme Net kunde man fra Kvindens Standpunkt gjøre gjældende, at Manden som Digter ikke forstaaer at skabe Kvinder. Han forstaaer at tegne Kvinden, det vil sige: Idealet af Kvinden, og han tegner hende da ikke sjelden som et himmelsk Væsen, hos hvem det neppe er muligt at opdage et Glimt af Synd; og han forstaaer ogsaa ret godt at tegne Vrangbilledet, Djævelen i Kvindeskikkelse; men Kvinder, som de leve og aande her paa Jorden, indviklede i Modsætningen mellem Ideal og Karikatur, Kvinder, hver med sin Eiendommelighed og indbyrdes ligesaa forskellige som Mændene, dem forstaa de færreste Digttere og de færreste Mænd sig paa; de ville kun høre tale om een kvindelig Charakter som om een kvindelig Livsopgave. Nordens² Digttere have imidlertid viist, at de havde lidt bedre Forstand ogsaa paa den kvindelige Side af Menneskelivet end andre Folks; især er der een af dem, hvorom dette gjælder i fortrinlig Grad, Ingemann, om hvem det derfor ogsaa er sagt, at han havde en kvindelig Aand, at han, aandelig talt, ikke var en Skjald men en Skjaldinde. Men Nordens Digttere havde, som sagt, deres Forbilleder i Mythedigtningen.

290

Det er et betegnende og – jeg kunde gjerne sige – kvindeligt Træk hos Nordboerne, at de ikke satte deres egen Yndlingsgud, deres egen Folkeaand paa Tronen i Aandeverdenen. Som Guden over alle Guder nævnede og ærede de Alfader, Himlens og Jordens Skaber, altsaa den sande Gud, om hvem de dog egentlig ikke vidste Andet eller Mere, end at han havde været virksom i Tidernes Begyndelse og igjen vilde træde frem, naar Himlens og Jordens Skikkelse skulde fornyes i Ragnarok, Asalærens Dommedag. Herredømmet over denne Tid og den nærværende Verden havde han ligesom afstaaet til de timelige Guddomme, og blandt disse hed den ypperste Odin. Han er Aanden, Menneskeanden, en gaadefuld Skikkelse forresten; thi der forekommer i Odinsmytherne Træk, der minde om Slægtens Stamfader og hans Syndefald, blandede med Træk, der see ud som messianske Spaadomme. Under ham stod med de andre Aser ogsaa han,

300

der vistnok havde de fleste Templer og de fleste Dyrkere, de tre Folks fælles
305 Yndlingsgud, Thor, Nordens Aand, der altsaa her, i Gudelæren, træder frem
som Mand. Men de tre Folks særskilte Eiendommeligheder, det reent Danske,
det reent Norske og det reent Svenske, det finde vi udtrykt i Mytherne ved de
tre Kvindestikkelser: Freia, Frigga og Ydun, om hvem det ogsaa hedder, at de
hørte til tre forskellige Stammer: Vanerne, Aserne og Alferne.

310

Lad os tale om Ydun først. Hun er af Alfernes Slægt, det vil sige: hun er fortrolig
med Skovnaturen og med Søernes og Elvenes Poesi. Fra Yggdrasil faldt hun ned
315 ved Mimersbrønden, hedder det, og Mimersbrønden betyder nok her
Historiens Viidskabskilde. Men Odin, der ventede af hende at høre Nyt om
Tidens Løb og Verdens Ende, sendte hende tre Beilere: Loke, Heimdal og Brage
– hun havde altsaa Valget mellem den listige Kløgt, den kolde, beregnende, men
ærlige Forstand (Heimdals Navn forklares af Nogle som Jorddeleeren,
320 Landmaaleren) og Digteraandens Flugt; hun valgte den sidste, og da hun kom
til Valhal som Brages Hustru, blev hun den, der med sine foryngende æbler
vedligeholdte Gudernes timelige udødelighed. Er ikke Ydun et Billede paa den
svenske Folkeaand, som den endnu viser sig og altid har vist sig levende i Folket?
Der er et Valg mellem Loke, Heimdal og Brage: der er et Anlæg baade til
325 Forslagenhed og til Dygtighed paa ethvert som helst praktisk Omraade; men først
og sidst er der en Romantik, et digterisk Anstrøg over hele Nationen, og der er
den Kraft, som forynger og i timelig Forstand udødeliggjør Heltene i Sverigs
blomstrende Historieskrivning, ikke at tale om, hvor tidt gjenfødende og
fornyende kræfter ere strømmede ud over den gamle Verden fra det høie Nord
330 og ikke mindst fra Sverige.

Om Frigga, Asernes Dronning, hedder det, at hun veed alle Ting, men hun tier.
Intet Under, at hun veed alle Ting, forsaavidt Odin, Menneskeaaanden, veed
dem; thi hun er jo hans Hustru og hans Fortrolige. Hun er ingen blomstrende
335 skøn og ung kvinde; men det er jo heller ikke ved noget ungdommeligt Træk, at
det tause norske Folk udmærker sig, det tause norske Folk, som imidlertid, naar
det taler – og det har just nu begyndt at tale gennem fine Digtere – røber, at det
veed mange af Menneskeaaandens Hemmeligheder, om ei dem alle.

340 Freia hedder oprindelig Frei, og det er for at kjende hende fra Broderen af
samme Navn, at hun har faaet et a til, ligesom han et r, de to Bogstaver, hvorved

Oldsproget skjelnede det Kvindelige fra det Mandlige. Men dette Sødskendepar har ikke blot et Navn; det har ogsaa en saa bestemt Slægtlighed, at vi egentlig slet
345 ikke tør stille dem ad – de høre sammen, de dele Tronen, de ere lige danske begge To. Om Broderen hedder det: han er god at paakalde for Fred og Frugtbarhed og gode Aaringer; han er mild, han har ikke stort Lov for Heltemod; men hvad han elsker, det forsværer han; han gjør ingen Mø eller Moder Fortræd; hans Lyst er at løse de Lænkbundne; men desværre: han har af
350 kjærlighed til en deilig Jettekvinde offret sit gode Sværd, der var saa konstig gjort, at det selv fløi af Balgen, naar det lugtede Jetteblod. Om Søsteren vide vi, at hun er Hjertets udødelige Magt; hun samler om sig alle de Trofaste; hun er gavmild og sparer ikke sit kosteligste Eie, sin Fjederham, naar det gjelder at bringe Thors Hammer tilbage; hun er ung og deilig; men hun er Enke –

355

”Hver Morgen hendes Øie
„Man seer i Taarer staa;
„De falde fra det Høie
„Som Dug paa Blomster smaa”³

360

– og hun vil ikke glemme sin første Kjærlighed; da det forlanges af hende, at hun skal blive en Jettes Hustru, svulmer hendes Hjerte af Harme, saa det gyldne Brystsmykke brister. Disse Træk behøve ingen Udlæggelse; det forstaa vi Alle, at vort Folk er af Naturen mildt og fredsælt – desværre kjende vi kun altfor godt
365 Vrængbilledet af denne Mildhed og Fredsommelighed; det forstaa vi ogsaa, at Danmark nu er en sørgende Enke efter fordums Lykke og Herlighed, og at, om vi end, forblindede af en skuffende Drøm fra et indbildt Herskersæde, have tabt det Klarsyn, der før advarede os mod enhver Indrømmelse til Tydskerne (Sværdet, der af sig selv fløi af Balgen), saa kan vi dog ikke høre tale om en
370 unaturlig Forbindelse med Fjenden dernede, uden at Folkehjertet svulmer af Harme.

375

1. Der er et tydsk Folk, et tydsk Sprog og en tydsk Aand – men ingen preussisk.
2. Der burde have været tilføjet: og Englands.
3. Oehlenschläger

Kilde

Manuskript taget fra Smaaskrifter og foredrag af Pauline Worm, første Samling. 1869. København: Karl Schønbergs Forlag. Louis Kleine Bogtrykkeri. <https://www.kb.dk/e-mat/dod/115208056225-color.pdf>

380

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Foredrag

385

Relateret

Pauline Worms foredrag "Tidsaanden"
1867

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/pauline-worms-foredrag-folkeaanden>

390

395

400

405

410

415